

УДК 347.121.1

А. О. Кодинець

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри інтелектуальної власності
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗАХИСТ ПРАВ НА ІНФОРМАЦІЮ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПОРЯДКУ: ОКРЕМІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Стаття присвячена розгляду особливостей застосування з метою захисту суб'єктивних цивільних прав учасників інформаційних відносин адміністративних способів, визначення специфіки захисту цивільних прав та інтересів, аналізу проблем та суперечностей чинного законодавстві України, що регулює інформаційні відносини; формулюванню висновків та пропозицій щодо удосконалення правового регулювання інформаційних відносин у цивільному законодавстві.

Ключові слова: інформація, інформаційні відносини, захист цивільних прав та інтересів, адміністративний порядок, недостовірна інформація, недобросовісна конкуренція.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку суспільства відбувається розширення ролі та значення інформаційних відносин. З огляду на розвиток інформаційних технологій з'являються нові засоби доступу до інформації, її збору та переробки. За цих обставин нагальним завданням вітчизняної правової системи є ефективне регулювання відносин, які виникають у зв'язку з використанням інформації як особливого немайнового блага, законодавче закріплення гарантій дотримання інформаційних прав особи та створення правових можливостей їх надійного захисту.

Незважаючи на значну актуальність проблематики захисту для реалізації прав і свобод суб'єктів цивільного права та її теоретичне осмислення юридичною наукою, у правовій доктрині вже протягом тривалого часу спостерігається існування низки проблемних питань, з приводу яких ведуться активні дискусії. Вони пов'язані із визначенням поняття «захист цивільних прав та інтересів», окресленням його місця у системі цивільних прав, характеристикою змісту і форм реалізації права на захист тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості захисту цивільних прав та інтересів були предметом науко-

вого дослідження представників різних галузей юридичної науки, зокрема І.В. Венедіктової, М.К. Галянтича, Ю.Д. Притики, Р.О. Стефанчука, Є.О. Харитоновой, О.І. Харитоновой та інших вчених. Науковим підґрунтям дослідження проблем регулювання сфери інформаційних відносин стали численні публікації О.В. Кохановської, присвячені розробці теорії цивільно-правового регулювання інформаційних відносин.

Метою статті є аналіз особливостей застосування для захисту суб'єктивних цивільних прав учасників інформаційних відносин адміністративних способів захисту, визначення специфіки захисту цивільних прав та інтересів, дослідження проблем та суперечностей чинного законодавства України, що регулює інформаційні відносини, а також формулювання висновків і пропозицій, спрямованих на вдосконалення правового регулювання інформаційних відносин у цивільному законодавстві.

Виклад основного матеріалу. Підкреслимо, що відповідно до п. 2 ст. 15 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1], об'єктом цивільно-правового захисту є не лише суб'єктивні права, але й відповідні інтереси, які не суперечать загальним засадам цивільного законодавства. Відмінність суб'єктивних прав від охоронюваних законом інтересів також є предметом дискусій. Так, вчені вважають,

що в кожному суб'єктивному праві закладено інтерес, а захист охоронюваного законом інтересу виникає тоді, коли внаслідок правопорушення саме суб'єктивне право зникає [2, с. 289]. Науковці слушно відзначають, що основна відмінність між суб'єктивним цивільним правом та охоронюваним законом інтересом полягає в тому, що суб'єктивне право не просто є можливістю діяти певним чином, а саме такою можливістю, що забезпечена кореспондуючим обов'язком її здійснення. Охоронюваний законом інтерес такого забезпечення не має. Питання правового захисту охоронюваних законом інтересів у цивільному праві були предметом наукових досліджень вітчизняних [3; 4; 5] та зарубіжних вчених [6].

Розглядаючи правові позиції застосування поняття «охоронюваний законом інтерес», Конституційний Суд України зазначає, що це поняття, яке вживається у законодавстві України, означає правовий феномен, який виходить за межі змісту суб'єктивного права; є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони; має на меті задоволення усвідомлених індивідуальних і колективних потреб; не може суперечити Конституції і законам України, суспільним інтересам, загально визнаним принципам права; означає прагнення (не юридичну можливість) до користування у межах правового регулювання конкретним матеріальним та/або нематеріальним благом; розглядається як простий легітимний дозвіл, тобто такий, що не заборонений законом. Охоронюваний законом інтерес регулює ту сферу відносин, заглиблення в яку для суб'єктивного права законодавець вважає неможливим або недоцільним [7].

З огляду на досліджуване питання не можемо не визначити позиції представників юридичної доктрини з приводу тлумачення змісту категорії «охоронюваний законом інтерес» у цивільному праві.

Ґрунтовне дослідження проблематики захисту охоронюваних законом інтересів у цивільному праві було проведене І.В. Венедіктовою. На думку науковця, за своєю сутністю охоронюваний законом інтерес є домаганням (претензією), яке означає скерування особи на досягнення певного

блага або статусу, а за правовою природою – дозволом, оскільки особа вільна у своїх діях за принципом *in favorem* – дозволено все, що не заборонено законом [3, с. 15]. У результаті аналізу співвідношення категорій «охоронюваний законом інтерес» та «суб'єктивне право» І.В. Венедіктова робить висновок, що «інтерес є передумовою виникнення, розвитку та припинення суб'єктивного права <...> Шляхом реалізації суб'єктивних прав інтереси втілюються у правовідносинах, урегульованих нормами приватного права» [4, с. 74].

Є.О. Харитонов розглядає інтерес як об'єкт цивільних прав, блага, прагнення особи, котрі не визначені законом або угодою сторін як цивільні права, але є предметом цивільних відносин [8, с. 220].

На думку Ю.Д. Притики, поняття «цивільний інтерес» є прагненням до задоволення певних матеріальних та/або нематеріальних потреб або прагненням до користування конкретним матеріальним та/або нематеріальним благом. Це поняття розглядається як зумовлений загальним змістом об'єктивний і прямо не опосередкований у суб'єктивному праві простий легітимний дозвіл, що є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони з метою задоволення індивідуальних і колективних потреб, які не суперечать Конституції і законам України, суспільним інтересам, справедливості, добросовісності, розумності та іншим загальноправовим засадам [9 с. 19–20].

Отже, як права на інформацію, так і інтереси в інформаційній сфері є об'єктом цивільно-правового захисту. Основна мета цивільно-правового захисту полягає у відновленні порушеного правового становища, а за неможливості такого відновлення – у відшкодуванні заподіяної шкоди або компенсації заподіяної немайнової (моральної) шкоди. Водночас із цивільно-правовими способами захисту прав учасників інформаційних відносин законодавство України передбачає також адміністративну процедуру захисту інформаційних прав.

Адміністративно-правовий порядок захисту цивільних прав на інформацію полягає у застосуванні органами держав-

ної влади передбачених законодавством заходів правового характеру, за допомогою яких здійснюється відновлення порушених прав суб'єктів, припинення порушень, а також майновий вплив на порушників. Адміністративний порядок має низку особливостей (простота і оперативність розгляду справ), що створює об'єктивні можливості для швидкого відновлення порушених прав. Питання правового захисту інформаційних відносин, зокрема відносин інтелектуальної власності, досліджується представниками науки адміністративного права [10].

Адміністративний порядок захисту прав застосовується як виняток із загального правила, тобто лише у прямо вказаних законодавством випадках. Адміністративний порядок розгляду та вирішення таких спорів, як правило, передує відповідному судовому розгляду та є засобом оперативного реагування на відповідні правопорушення, забезпечуючи можливість припинення здійснення незаконної діяльності та покарання правопорушника [11, с. 28–31].

Як зазначається науковцями, захист права на інформацію в адміністративному порядку є нетиповим для цивільного права [12, с. 351]. У загальному вигляді особливості цієї форми захисту визначені у ст.ст. 17 та 18 ЦК України. Так, ч. 1 ст. 17 ЦК України передбачає, що захист цивільних прав та інтересів у межах повноважень, визначених Конституцією України, здійснює Президент України, який відповідно до ч. 2 ст. 102 Конституції є гарантом прав і свобод людини та громадянина.

Найпоширенішим способом захисту суб'єктивних прав в адміністративному порядку є визнання правового акта незаконним або його скасування [13, с. 35]. Так, відповідно до ст. 118 Конституції України рішення голів місцевих державних адміністрацій, що суперечать Конституції та законам України, іншим актам законодавства України, можуть бути відповідно до закону скасовані Президентом України або головою місцевої державної адміністрації вищого рівня.

Звернення за захистом права на інформацію в адміністративному порядку не перешкоджає особі у подальшому звернутися

до суду за захистом цього ж права, що впливає з ч. 2 ст. 55 Конституції України та підтверджено рішенням Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення ч. 2 ст. 55 Конституції України та ст. 248-2 Цивільного процесуального кодексу України від 25 листопада 1997 р. [14]. У цьому рішенні Конституційний Суд України зазначив, що подання скарги до органу, посадової особи вищого рівня не перешкоджає оскарженню цих рішень, дій чи бездіяльності до суду.

В адміністративному порядку можуть бути захищені інформаційні права особи також органами Антимонопольного комітету України. Зокрема, одним із найпоширеніших актів недобросовісної конкуренції є введення в оману, що є дією з метою створення неправдивого враження про продукти або послуги конкурента. Оскільки недобросовісна конкуренція визначається як порушення чесних правил і звичаїв у конкуренції, то, на думку науковців, таке введення в оману, як повідомлення неправдивих відомостей, слід розцінювати як акт недобросовісної конкуренції [15, с. 15–16].

Відповідно до ст. 15-1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [16] поширенням інформації, що вводить в оману, є повідомлення суб'єктом господарювання безпосередньо або через іншу особу одній, кільком особам або невизначеному колу осіб, зокрема в рекламі, неповних, неточних, неправдивих відомостей внаслідок обраного способу їх викладення, замовчування окремих фактів чи нечіткості формулювань, що вплинули або можуть вплинути на наміри цих осіб щодо придбання (замовлення) чи реалізації (продажу, поставки, виконання, надання) товарів, робіт, послуг цього суб'єкта господарювання.

Ця стаття дає перелік відомостей, що вводять в оману. Відповідно до статті інформацією, що вводить в оману, є відомості, які мають такі ознаки:

- містять неповні, неточні або неправдиві дані про походження товару, виробника, продавця, спосіб виготовлення, джерела та спосіб придбання, кількість реалізації, споживчі властивості, якість, комплектність, придатність до застосу-

вання, стандарти, характеристики, особливості реалізації товарів, робіт, послуг, ціну і знижки на них, а також про істотні умови договору;

- містять неповні, неточні або неправдиві дані про фінансовий стан чи господарську діяльність суб'єкта господарювання;

- приписують повноваження та права, яких не мають, або відносини, в яких не перебувають;

- містять посилення на обсяги виробництва, придбання, продажу чи поставки товарів, виконання робіт, надання послуг, яких фактично не було на день поширення інформації.

Фіксацію такого відкритого переліку слід оцінювати позитивно, оскільки вона дає змогу у кожному конкретному випадку трактувати як таку, що вводить в оману, також й іншу інформацію, не вказану у зазначеному переліку.

У юридичній літературі відзначається, що більшість держав – членів Паризького союзу включили заборону таких дій до своїх правових систем та прийняли спеціальні закони з цього питання. Крім того, суди розробили широке прецедентне право з питань введення в оману. Проте в пошуках ефективних юридичних рішень країни вибирали цілком різні шляхи. Ці відмінності, викликані тим, що оманливі дії спрямовані на споживача, а не прямо на конкурента. У випадках, коли охорона споживача віднесена до сфери кримінального права, застосування закону передається у відання державних органів. Більшість країн, які прийняли спеціальне законодавство про недобросовісну конкуренцію, включили до нього положення, що забороняють обдурювання, обравши таким чином цивільно-правовий підхід до окресленого питання [17, с. 243].

Попри різні підходи у регулюванні відносин із заборони дій щодо введення в оману, законодавство багатьох держав здійснює розмежування між введенням в оману, яке може бути здійснено добросовісно, і навмисним введенням в оману. Для таких серйозних випадків введення в оману, як навмисне введення в оману або обдурювання в сфері охорони здоров'я і фармацевтики, багато країн крім

цивільно-правових санкцій ввели також кримінальні санкції. Інформація, що вводить в оману, не обов'язково повинна мати стверджувальний характер, адже напівправа також завжди оцінюється як напівбрехня. Наприклад, заява, що певний товар містить менше калорій, ніж інші, хоча це пояснюється виключно тим, що він має меншу масу, вводить в оману споживача, оскільки у такій заяві відсутня частина необхідної інформації.

У багатьох країнах відкрите перебільшення не кваліфікується як введення в оману. Проте в деяких державах (наприклад, у Німеччині) керуються принципом, що громадськість сприймає серйозно всі рекламні твердження, особливо ті, в яких товар подається як унікальний («найкращий», «першокласний» тощо). Інші країни (наприклад, Сполучені Штати Америки та Італія) займають діаметрально протилежну позицію і допускають загальні формулювання, зокрема твердження про унікальність товару. У США суди, як правило, розглядають такі справи лише у тому разі, коли товар, що рекламується як найкращий, виявляється насправді низької якості [17, с. 246].

Захист прав інтелектуальної власності в адміністративному порядку здійснюється також антимонопольними органами. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» до категорії дій, що визнаються недобросовісною конкуренцією, належить використання без дозволу уповноваженої на те особи чужого імені, фірмового найменування, знаків для товарів і послуг, інших позначень, що може призвести до змішування з діяльністю іншого господарюючого суб'єкта (підприємця), який має пріоритет на їх використання. Вчинення господарюючими суб'єктами – юридичними особами та їх об'єднаннями дій, визначених цим Законом як недобросовісна конкуренція, має наслідком накладання Антимонопольним комітетом України, його територіальними відділеннями штрафів у розмірі до трьох відсотків виручки від реалізації товарів.

Законом передбачається можливість для зацікавлених осіб звернутися до Антимонопольного комітету України, його від-

ділень із заявою про вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням або копій виробів іншого господарюючого суб'єкта (підприємця) як у виробника, так і у продавця. Крім того, Антимонопольний комітет України, його відділення мають право прийняти рішення про офіційне спростування за рахунок порушника поширених ним неправдивих, неточних або неповних відомостей у строк і спосіб, визначені законодавством або цим рішенням.

Висновки і пропозиції. На підставі проведеного дослідження особливостей захисту прав на інформацію в адміністративному порядку можна зробити такі узагальнення:

1) захист цивільних прав та інтересів у сфері інформаційних відносин може бути забезпечений також застосуванням адміністративного порядку захисту. Адміністративно-правовий порядок захисту цивільних прав на інформацію полягає у застосуванні органами державної влади передбачених законодавством заходів правового характеру, за допомогою яких здійснюється відновлення порушених прав суб'єктів, припинення порушень та майновий вплив на порушників;

2) адміністративний порядок через простоту і оперативність розгляду справ створює об'єктивні можливості для швидкого відновлення порушених прав;

3) адміністративний порядок захисту прав застосовується як виняток із загального правила, тобто лише у прямо вказаних законодавством випадках. Він, як правило, передує відповідному судовому розгляду та є засобом оперативного реагування на відповідні правопорушення;

4) адміністративний спосіб захисту цивільних прав, попри його поліваріантний характер, не забезпечує повне задоволення інтересів потерпілого, оскільки не передбачає надання йому компенсації. Він спрямований на припинення правопорушення та покарання винного шляхом накладення відповідних штрафів.

Список використаної літератури:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.
2. Гражданское право: учебник. Том 1. Изд. 6–е, перераб. и доп. / под ред.

- А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. М.: ООО «ТК Велби», 2002. 776 с.
3. Венедіктова І.В. Захист охоронюваних законом інтересів у цивільному праві: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03; Міністерство освіти і науки України; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2013. 44 с.
4. Венедіктова І.В. Захист охоронюваних законом інтересів у цивільному праві: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2014. 288 с.
5. Гальянич М.К. Поняття та співвідношення житлових прав та інтересів фізичних осіб. Приватне право і підприємництво. 2014. Вип. 13. С. 143–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppip_2014_13_45.
6. Михайлов С.В. Категория интереса в российском гражданском праве. М.: Статут, 2002. 205с.
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) від 1 грудня 2004 року №18–рп/2004.
8. Харитонов Е.О., Саниахметова Н.А. Гражданское право Украины: учебник. Х.: ООО «Одиссей», 2004. 220 с.
9. Притика Ю.Д. Проблеми захисту цивільних прав та інтересів у третейському суді: монографія. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. 636 с.
- 10.Тандир О.В. Адміністративно-правовий захист прав суб'єктів права інтелектуальної власності: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07 К., 2013 19 с.
- 11.Майданевич А. Поняття й основні ознаки адміністративно-правової охорони прав інтелектуальної власності. Підприємництво, господарство і право. 2015. №10. С. 28–31.
- 12.Кохановська О.В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві: монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. 463 с.
- 13.Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар: у 2 ч. / за заг. ред. Я.М. Шевченко. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. Ч. 1. 692 с. С. 34.
- 14.Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянки Дзюби Галини Павлівни щодо офіційного тлумачення частини другої

- статті 55 Конституції України та статті 248-2 Цивільного процесуального кодексу України від 25.11.1997р. Офіційний вісник України. 2003. № 28. Ст. 1377.
15. Джуринський О.О. Захист від недобросовісної конкуренції (цивільно-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2010. 20 с.
16. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 р. зі змінами від 18.12.2008 / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 36 Ст.164.
17. Основи інтелектуальної власності. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 1999. 578 с.
-

Кодинец А. А. Защита прав на информацию в административном порядке: отдельные принципы правового регулирования

Статья посвящена рассмотрению особенностей применения с целью защиты субъективных гражданских прав участников информационных отношений административных способов, определению специфики защиты гражданских прав и интересов, анализу проблем и противоречий действующего законодательства Украины, регулирующего информационные отношения, формулировке выводов и предложений по совершенствованию правового регулирования информационных отношений в гражданском законодательстве.

Ключевые слова: информация, информационные отношения, защита гражданских прав и интересов, административный порядок, недостоверная информация, недобросовестная конкуренция.

Kodynets A. Protection of the rights to information by administrative procedure: some principles of legal regulation

The article is devoted to the consideration of peculiarities of protection of civil rights to information by administrative methods, determination the specific of protection the civil rights and interests, the analysis of problems and contradictions of the current legislation of Ukraine regulating information relations, formulation of conclusions and proposals for improving the legal regulation of information relations in civil law.

Key words: information, information relations, protection of civil rights and interests, administrative procedure, unreliable information, unfair completion.